

Doç. Dr. Savaşkan Cem Bahadır

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Trabzon/TÜRKİYE
sacemb@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4490-213X

**MEŞÂ'İRÜ'Ş-ŞUARÂ'DA "ÖLÜM"Ü
TANIMLAYAN İFADELER- I
"ÖLÜM"ÜN BASİT İFADELERLE TASVİR
EDİLDİĞİ ŞAİR BİYOGRAFİLERİ**

THE PHRASES WHICH DESCRIBE "DEATH"
IN MEŞÂ'İRÜ'Ş-ŞUARÂ- I
POET BIOGRAPHIES WHICH "DEATH"
DEFINED BY SIMPLE EXPRESSIONS

DOI Number: 10.28981/hikmet.494193

ÖZ

Âşık Çelebi'nin 1586 yılında tamamladığı ve içerisinde 427 şair biyografisi ihtiva eden Meşâ'irü'ş-şuarâ adlı eseri edebiyat tarihi açısından çok kıymetlidir. Âşık Çelebi'nin şair biyografilerini verirken kullandığı üslup ise kendi şahsına münhasırdır. Âşık Çelebi'nin söz konusu eseri hakkında yapılan çok sayıda ilmi çalışma hem onun hem de eserinin değerini ortaya koymaktadır. Âşık Çelebi'nin şairler hakkında bilgi verirken kullandığı ve günümüz biyografilerine göre dağınık üslubu edebiyat tarihi açısından çok önemli bilgilere sahiptir. Bu çalışma Âşık Çelebi'nin yazdığı biyografik bilgilere değil bu bilgiler içerisinde yer alan "ölüm" ve "ölüm"ü tanımlayan ifadeler üzerine odaklanmıştır. Meşâ'irü'ş-şuarâ baştan sona incelendiğinde Âşık Çelebi'nin şairlerin ölümleri hakkında bilgi verirken ölüm ifadelerini birbirinden farklı şekillerde kullandığı görülmektedir. Âşık Çelebi, eserinde birisinin nasıl öldüğünü anlatırken bazen sadece "öldü/ rihlet etti/ fevt oldu gibi basit ve doğrudan ölümü ifade eden sözcükler kullanırken bazen şiirsel bir söylemi aratmayacak tarzda edebî benzetmelerle dolu olarak eserde adı geçenlerin ölümlerini dile getirmiştir. Hazırlanan çalışma Âşık Çelebi'nin Meşâ'irü'ş-şuarâ adlı eserinde yer alan ölüm ifadelerini derleyerek bir tasnife tabi tutmak ve Âşık Çelebi'nin nâsirlilik yönünü nasıl kullandığına dikkat çekmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-şuarâ, ölüm.

ABSTRACT

Âşık Çelebi's Meşâ'irü'ş-şuarâ has been compiled in 1586 and it has 427 poet's biography because of this information it is very valued for literature history. Âşık Çelebi's biography genre is unique. The works has been done about Âşık Çelebi and Meşâ'irü'ş-şuarâ shows the value of them. When we compared with today, we can understand that Âşık Çelebi used complicated genre while he was giving informations about poets and these informations are very important. In this study we will focus the death and the phareses which describes death not the biography of the poets. When Meşâ'irü'ş-şuarâ entirely studied we find out that when Âşık Çelebi gives informations about death of poets use different genre, sometimes he only use words like death, died, pass away etc. sometimes he use poetic sentences for describe death. In this study we try to classify death and the phareses which describe death in Meşâ'irü'ş-şuarâ also we try to call attention of his prose and how to use his writing ability.

Keywords: Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-şuarâ, death.

Giriş

Ölüm, farklı kültürler içerisinde değişik şekillerde algılanan bir kavramdır. Kimi inanç sistemleri hayatın bu dünya ile sınırlı olduğunu anlatmaktayken kimi inanç sistemleri hayatın ölümle sonlanmadığını ve ölüm sonrası hayat ile devam ettiğini söylemektedir. İslam ölüm sonrası hayatı yani ahiret inancını savunur. Bu sebeple ölüm, İslam dini açısından bir son olarak değil yeni bir başlangıç ve hesap verme zamanı olarak yorumlanmaktadır. İslamî bir alt yapıya sahip olan klasik Türk şiirinde de ahiret inancının açık ve net bir şekilde tezahürü görülür. Bu vesileyle ölüm ve ölüm sonrası, şiirlerde sıklıkla konu edilir. Şairlerin hayatları hakkında bilgi veren tezkirelere bakıldığında da durum farklı değildir. Şair tezkirelerini hazırlayanlar titiz bir şekilde biyografisini verdiği şairin ölümü hakkında kesin bilgiler vermeyi amaçlar, şair için dua eder. Âşık Çelebi şairlerin ya da şairlerin hayatları hakkında bilgi verirken adı geçen bazı şahısların ölümlerini, eserinde iki farklı şekilde anlattığı müşahede edilmektedir. Âşık Çelebi, bahsettiği kişinin ölümü hakkında bilgi verirken bazen sadece basit ifadelerle ölümü anlatmış bazen de sözünü ettiği şahsın ölümünü/ ölüm anını tasvir ederken sanatlı ifadeler kullanmayı tercih etmiştir. Hazırlanan çalışma hacmi sebebiyle iki makale oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. İlk makale "Ölümün Basit İfadelerle Tasvir Edildiği Şair Biyografileri" adını taşımakta olup yayımlanacak olan ikinci makale "Ölümün Sanatlı İfadelerle Tasvir Edildiği Şair Biyografileri" adını taşımaktadır. Konu ile ilgili hazırlanan ilk makalede 89 şair biyografisinde ölüm ile ilgili basit olarak nitelendirdiğimiz ve doğrudan ölümü karşılayan ifadeler kullanılmakta 6 şairin biyografisinde ise şairin nasıl öldüğü anlatılmaktadır. Hazırlanan çalışmada Filiz Kılıç'ın yayımladığı Meşâ'irü's-şuarâ adlı eserden yararlanılmıştır. Dipnotlarda, metinde bahsedilen şairin veya biyografide adı geçen kişinin hangi şairin biyografisinde yer alıyorsa o şairin adı ve eserdeki sayfa numaraları gösterilmiştir.

Âşık Çelebi eserinde yer alan şair biyografilerinde ölüm kavramını, bazılarını bugün de kullandığımız ifadelerle dile getirmektedir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla seksen dokuz şairin biyografisinde Âşık Çelebi, bahsi geçen şairlerin ya da şair biyografileri içinde adı geçen başka şahısların ölümünü; rihlet eyledi, fevt oldu, vefat eyledi, irtihal eyledi, âhirete intikâl eyledi, can verdi, müteveffâ oldu, öldü, ömrü fenâya vardı, âhirete gider, ecel irdi, ömrü âhir oldu, ömrü âhire erdi, eceli yetdi ifadeleriyle anlatmaktadır. Bahsi geçen bölümler edebî yönü itibarıyla zayıftır çünkü bu ifadelerin amacı sadece bu şahısların öldüğünü ifade etmektir. Aşağıda, bahsedilen ölüm ifadeleri başlıklar halinde verilerek bu ifadelerin geçtiği bölümlerin bulunduğu cümlelere yer verilecektir. Alıntılanan metinlerin bazıları uzun bir paragraf şeklinde olduğundan (...) işareti ile öncesinin ve sonrasının bulunduğu gösterilmiştir. Çalışmada yer alan bazı ifadeler birbirine benzer nitelikte olmasına karşın Âşık Çelebi'nin eserinde kullandığı farklılığı göstermek adına makalede ayrı bir başlık olarak yer verilmiştir.

Âhirete Azim Olmak

Âhiret "*dünyaya nisbetle sona kalan, tehir eden, geciken, son, neticede varılacak yer gibi anlamlara gelmektedir. Öbür dünya diye tabir olunan, cennet, cehennem, ârâf, iyiliklerin ve kötülüklerin karşılandığı yer, sırat, mizan gibi yerleri ihtiva eder. Ehl-i Sünnet inancına göre bunların hepsi haktır ve gerçektir. Dinlerin çoğunda ahiret inancı vardır. Öbür dünyada ölüm yoktur. Oradaki hayat*

*ebedidir.*¹ şeklinde tanımlanmaktadır. Azim olmak ise bir yere ulaşmak, gitmek anlamına gelmektedir. Âhirete azim olmak ise anlaşılacağı üzere ölmektir. Meşâ'irü'ş-şuarâ'da iki biyografide bu tabire rastlanmıştır.

*İlbasan kazâsından ma'zûl iken diyâr-ı âhirete 'âzim oldı.*²; *Hasan Çelebi'den mülâzim oldı mansıba duhûl itmedin âhirete 'âzim oldı.*³

Âhirete/ Aslına İntikal Etmek

Âhirete intikal etmek ifadesi de ölmek anlamında kullanılan bir tabirdir. Meşâ'irü'ş-şuarâ'da sekiz biyografide bu tabir karşımıza çıkmıştır.

*Diyâr-ı Haleb'de âhîrete intikâl itdi ve sâl-i erba'inde iken terk-i mâh u sâl itdi.*⁴; *İrâkeyn seferinde ki sene ihdâ ve erba'în ve tis'ami'edür, âhirete intikâl eyledi nikâbet-i Âl'i koyup 'azm-i me'âl eyledi.*⁵; *Mar'aş'dan Sivas'a beglerbegi olup sene semân ve erbâ'în ve tis'ami'ede âhirete intikâl itdi, terk-i mâl ü menâl ve câh u celâl itdi.*⁶; *Saded-i tahsilde ve nefes-i nâtkasın tehzîb-i 'ilm ile tekmiilde iken 'ömrden çok behre bulmayup mülâzim olmadan intikâl eylemişdür.*⁷; *...rûhâniyyet-i 'ulemâ vü nûrâniyyet-i 'ilmden leked irişüp sene tis'a ve sittîn ve tis'ami'ede âhirete intikal eyledi.*⁸; *Sultân Süleymân-ı merhûmla Belgrad u Rodos seferinde bile olup kasîde dahı virüp kızılbaş seferine tahrîz eylemişdür, eglenmeyüp âhirete intikâl itmişdür.*⁹; *...nazm olmuşken âhirete intikâl itmişdür.*¹⁰; *...Kili'ye kâzî olup sene ihdâ ve hamsîn ve tis'ami'ede intikâl eylemişdür.*¹¹

Aslına İntikal Etmek

Çalışmada bu ifadenin bir örneğine rastlanmıştır. Dikkat edileceği üzere bu ifade üstteki başlıkla yakın anlamdadır. Fakat Âşık Çelebi'nin ifade zenginliğini göstermek amacıyla bu ifadeye ayrı başlık açılmıştır.

*Merhûm şeh-zâde Sultân Mehemed sancaga çıkdukda aña kâtib-i sır oldı. Çün merhûm âhirete irtikâl eyledi kullu şey'in yerci'ü ilâ aslihi¹² mûcibince yine kâtib-i dîvân-ı Süleymânî olup aslına intikâl itdi.*¹³

¹ Çalışmada kullanılan sözlükler şunlardır: Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Anka Yay., İstanbul, 2009; Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kit., Ankara, 1999; Mehmet Kanar, Farsça-Türkçe Sözlük, Deniz Kitabevi, İstanbul, 2000; Şemşeddin Sami, Kâmus-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2002.

² Vecdî, 551

³ Şa'irî, 1407

⁴ Âsafî, 343

⁵ Emîrî, 381

⁶ Nişânî-i Evvel, 868

⁷ İzârî-i Sâni, 1060

⁸ Şâh Kâsım, 1417

⁹ Şükrî, 1430

¹⁰ Şehdî, 1451

¹¹ Gulâmî, 1661

¹² Herkes aslına çeker.

¹³ Nûhî, 901

Can Vermek

Bugün de ölmek anlamında kullanılan tabirlerden bir tanesidir. Meşâ‘irü’ş-şuarâ‘da bir örneği mevcuttur.

Âhir-i ‘ömri seb‘ine irmişdi ki yine Felibe‘de kûşe-i zilletde bir selîta vü ‘acûze câriyesi derdinden cân verdi.¹⁴

Dünyadan Gitmek

Çalışma sırasında bir örneğine rastlanan ifade bugün de ölmek manasında kullanılmaktadır.

Maraz dahı hüçûm idüp fakîr ü zelîl marîz ü ‘alîl dünyâdan gitdi.¹⁵

Ecel Ermek/ Eceli Yetmek

Âşık Çelebi’nin ölümü ifade etmek için kullandığı tabirlerden birisidir. Eserde üç yerde tespit edilmiştir.

Sofya vü Üsküb vü Siroz’a defe‘âtle kâzî olup âhir yine Sofya‘da kâzî iken sene ihdâ ve sittîn ve tis‘ami‘ede ecel irdi.¹⁶; Sene hamsîn ve tis‘ami‘ede eceli irüp târîk-i na‘ma vü be‘sâ oldi.¹⁷; Sehl müddetden gelüp sene erba‘a ve hamsîn ve tis‘ami‘ede İstanbul‘da eceli yitdi.¹⁸

Ecel Önün Almak

Önünü almak deyimini “önlemek” anlamında kullanılmaktadır. Âşık Çelebi, Ahmed Çelebi’nin daha üst makamlara yükselmesinin ecel tarafından önlendiğini aşağıdaki şekilde dile getirmiştir.

Hikmet Allâh‘uñ ol kâzîlıkda ecel önün aldı.¹⁹

Fevt Olmak

Ölmek anlamında olan kelime, Meşâ‘irü’ş-şuarâ‘da ölümün anlatımında en çok kullanılan tabirdir. Eserde yirmi üç defa geçmektedir.

Evronos Beg oğlu Abdî Beg yanında sancaklarda bile âhir fevt olmuşdur.²⁰; ... ‘Unfuvân-ı şebâbda fevt olduğundan ...²¹; Edirne‘de hâssa harâc emîni iken fevt olmuşdur.²²; Ol fevt oldukdan soñra Zemîmi tarîk-i ‘ilmden .....²³; Tarîk-i ‘ilmden

¹⁴ Cefâyî, 468

¹⁵ Zeynî, 589

¹⁶ ‘Abdî, 1040

¹⁷ ‘Alî, 1108

¹⁸ Garîbî, 1633

¹⁹ Ahmed Çelebi Pâre Pâre, 315

²⁰ Usûlî, 344

²¹ Bahâyî, 431

²² Vahdî, 552

²³ Zemînî, 581

mülâzım olup Âhî'den soñra Karaferye'ye müderris olup anda fevt olmuşdur.²⁴; Hikmet Allah'uñ mezkûr İslî 'Abdî dahi çok zemân geçmeden 'ömr ü mansıbdan ber-hûrdâr olmadan fevt oldı.²⁵; Sene isnâ ve sittîn ve tis'ami'ede pâdşâhumuz şehzâde iken Magnisa'da fevt oldı.²⁶; Merhûm şehrden şehre ve kûydan kûya gezerken ve seyâhat ile kat'-ı menâzil-i 'ömr iderken Tuna yalısında Rusçuk nâm kasabaya geüp bûm hânesi ve 'ankebût âşyânesi gibi teng ü târik ve sûtünları miyân-ı kalb-i şâ'irde hayâl-i miyân-ı dil-berden bârik hâne peydâ idüp anda fevt olup mezârı andadur.²⁷; Birkaç günden soñra fevt olup ecelden gürîz ü güzîr olmadı.²⁸; Merhûmuñ 'ulûfesi Sahn'da yüz olmuş iken Mısır seferinde fevt olmuşdur.²⁹; 'Irâkeyn seferinde Feridî ile bir yılda İstanbul'da fevt olmuşlardur.³⁰; Kifâf-ı nefsi emrinde 'âciz müflis-i nâ-çîz iken İshâk Paşa oğlunuñ 'avretin ki Kemâl Çelebi kızıdır, anı alup ve 'an-karîb fevt olup haylî nukûd u ecnâsa ve emlâk u metâ' ü libâsa mâlik oldı.³¹; Azîz Çelebi tarîk-i tadrîse sülûk idüp Dâvûd Paşa müderrisi iken fevt olmuşdur, Sahn'da müderris iken fevt olmuş ve cümle âmâl u emânisi fevt olmuşdur.³²; Hemânâ ki ol hâlden tebdîl-i ahvâl itmedin ve sühtelik pâyesinden nerd-bân-ı isti'dâda gitmedin fevt olmuşdur.³³; Ferzend-i merkûm on yaşın geçdükte fevt oldı.³⁴; Gerçi medresede hâline kâ'il ve fakra mütehammil ve kazâdan mün'azil dil idi, âhir kazâdan dahi hazz-ı mâlî dahi olmadı ve fevt oldukda beytü'l-mâlcıya hisâb-ı ferah ba'dehu vârise gam u gussadan gayrı nesne kalmadı.³⁵; Merhûm sene erbâ' ve sittîn ve tis'ami'ede fevt oldı.³⁶; ...ve kendü zemân-ı devletlerine eser itmek mukarrer iken merkûm fevt olup Kadrî Efendi hükûm-i kadr ile bu kadre irişmek...³⁷; Sene isnâ ve sittîn ve tis'ami'e evâhirinde fevt olup Nişancı Celâl-zâde Ebî Eyyûb semtinde ihyâ itdüğü câmi'-i şerîf harîminde ki Nişancı Beg'ün cümle-i âsâr-ı hayrındandır ki şu'arâ vü zürefâyâ medfen eylemişdür anda medfûndur.³⁸; Mardin'de kâzî iken sene erba'a ve hamsîn ve tis'ami'ede fevt olup semend-i 'ömri meydân-ı hudûd-ı seb'îne irgürmüşdür.³⁹; Âhir sene selâsîn ve tis'ami'ede fevt olup binâ itdüğü mescidi hazîresinde medfûndur ve Bahârî didüğü üzre...⁴⁰; Ol fevt olup iki oğlu kalmışdur kihteri Ahmed nâm idi Revnâkî tahallus iderdi.⁴¹; Şîrî-i Silivrevî biñ senesi zi'l-hiccesinde sılasında fevt olmuşdur.⁴²

²⁴ Hıfzî, 627

²⁵ Lâmi'î Çelebi, 748

²⁶ Meşrebî, 815

²⁷ Mu'ammâyî, 818

²⁸ Sâ'ilî, 942

²⁹ Sa'dî Çelebi, 981

³⁰ Sehâyî, 1009

³¹ 'Askerî, 1080

³² Fahrî, 1152

³³ Fakîrî, 1213

³⁴ Sâlih Çelebi, 1273

³⁵ Sabûhî, 1285

³⁶ Sadrî, 1288

³⁷ Kadrî Efendi, 1312

³⁸ Kandî-i Müverrih, 1334

³⁹ Remzî Çelebî el-Kadı, 1382

⁴⁰ Revânî, 1390

⁴¹ Revnâk, 1394

⁴² Şîrî-i Diger, 1469

İrtihal Eylemek

İrtihal etmek bir yerden başka bir yere gitmek, nakl-i mekân etmek anlamındadır. Kelimenin ikinci anlamı ölümdür. Meşâ'irü's-şuarâ'da bu tabire de tesadüf edilmektedir.

Âhir Selânik'de intikâl ve diyâr-ı âhirete irtihâl eyledi.⁴³; Sene ihdâ ve erba'in ve tis'ami'ede yine kendü kasabasında irtihâl eyledi.⁴⁴; Sene tis'a ve erba'in ve tis'ami'ede fevt oldı.⁴⁵; Tarik-i 'ilmde âhirete irtihâl eylemişdür.⁴⁶; ...İstanbul'a gelüp ba'dehu Mısır seferinde sene isnâ ve 'ısrîn ve tis'ami'e şa'bânınun leyle-i berâtında âhirete irtihâl ider.⁴⁷

Mevti Vâki Olmak/ Mevt Olmak

Ölüm, âhirete göç, dünyadan gitmek anlamlarına gelen mevt kelimesi Meşâ'irü's-şuarâ'da iki biyografide yer almaktadır.

Ba'dehu mevti vâki' oldı.⁴⁸; Kırk akça ile kazâdan ma'zûl iken Manastır'da fevt oldı medfün kalan mâlı gibi kendü dahı medfün-ı genc-i çâh-ı mevt oldı.⁴⁹

Müteveffa Olmak

Ölü, vefat etmiş, ölmüş anlamlarındaki kelime, eserde beş şair biyografisinde kendine yer bulmuştur.

... İstanbul kâzısı iken müteveffâ olan Kara Çelebi demekle ma'rûf...⁵⁰; Sofyâ'ya ve Felibe'ye kâzî olup Gelibolı'da kâzî iken sene isnâ ve erba'in ve tis'ami'ede müteveffâ olmuştur.⁵¹; Sene isnâ ve hamsîn ve tis'ami'ede müteveffâ olur, vâsıl-ı bâb-ı mevlâ olur.⁵²; Kendü Semâniyye müderrisi iken müteveffâ olmuş fâzıl u 'âlimdür.⁵³; Âhir yine Üsküb'de müteveffâ olmuştur.⁵⁴

Ölmek

Meşâ'irü's-şuarâ'da ilginç bir şekilde bir kez kullanılan ve temel anlam olması yönüyle daha çok tekrar edilmesi beklenen ifade ölmektir. Sadece 'Atâ isimli şairin hayat hikâyesi anlatılıyorken karşılaşılmıştır.

⁴³ Emânî, 356

⁴⁴ Hayretî, 640

⁴⁵ Nihâlî, 911

⁴⁶ Sâkî, 940

⁴⁷ Hâtemî, 1498

⁴⁸ Halil-i Zerd, 1534

⁴⁹ Zuhûrî, 1607

⁵⁰ Hecrî, 533

⁵¹ Me'âlî, 762

⁵² 'Abdü'l-'Azîz Çelebi, 1042

⁵³ 'İzârî, 1058

⁵⁴ 'Atâ-yı Üskübî, 1093

Hayfâ ki zemân-ı cevânîde sünbülü güle sâyebân ve hâtem-i la'li henûz harî-i misk içinde nihân olmadan öldi.⁵⁵;

Ömrü Âhir Olmak/ Âhire Ermek

Tabirden de anlaşılacağı üzere ömrün son bulması anlamındadır. Âşık Çelebi'nin eserinde iki yerde geçmektedir.

Bu esnâda tonanma olup Nakkâş Haydar ki mîrî re'islerdendir, anuñla tonanmaya gitdi. Eceli anda imiş, derdmendüñ kovuş evi tahtası üzerine kürekçiler içinde ömri âhir olup işi bitdi.⁵⁶; Merhûm hayli pesend idüp Vize kazâsın virüp 'Amrî'nün 'ömri anda âhire irmişdür.⁵⁷

Ömrü Fenâya Varmak

Fenâ, Arapça bir kelime olup fani olmak, yok olmak anlamına gelmektedir. Ömrün yok olmasından maksat ise ölümdür. Meşâ'irü'ş-şuarâ'da bir yerde tesadüf edilmiştir.

'Âlem-i seyâhatde fakr u felâketde vücûdı hebâya ve 'ömri fenâya varmışdur.⁵⁸

Rihlet Eylemek/ Kılmak

Rihlet; geçmek, göçmek, göç eylemek, ölmek anlamlarına gelmektedir. Meşâ'irü'ş-şuarâ'da on yedi farklı biyografide tekrarlanmış olması dikkat çekmektedir. Âşık Çelebi'nin ölüm yerine en sık kullandığı ikinci ifade olduğu tespit edilmiştir.

Âhirü's-selâmeti fi'l-vahdeti⁵⁹ diyüp vilâyet-i Rûmili'nde Vardar Yenicesi'ne 'azîmet idüp âhir-i 'ömrlerine dek serîr-i irşâd-nişîn olup bu nişîmenden ol mekâna rihlet eylediler.⁶⁰; Kitâbetden ferâgat ider, çok zemân geçmedin rihlet ider.⁶¹; Çok zemân geçmedin sene erba'inde fasl-ı hamsinde sinîn-i 'ömri hudûd-ı sittinde iken Burusa'da rihlet idüp kal'a dâhilinde babası mescidi hazîresinde defn itdiler.⁶²; Sene erba'a ve hamsîn ve tis'ami'e zi'l-ka'desinüñ evâsıtında rihlet itdi.⁶³; Sene semân 'aşr ve tis'ami'e cemâziye'l-evvelisinüñ on altı günü cum'a günü magrib vaktinde rihlet kılır.⁶⁴; Sultân Süleymân-ı merhûm Sigetvar fethinde rihlet idüp nasb-ı 'inleri ve nûr-ı çeşm-i cihân-bînleri ferzend-i ferzâneleri ve halef-i hakîfe-i yegâneleri olan pâdşâhumuz⁶⁵; Ömrin şâhid-bâzlıkla

⁵⁵ 'Atâ, 1094

⁵⁶ 'İlmî-i Sâni, 1098

⁵⁷ 'Amrî, 1125

⁵⁸ Sürûrî-i 'Acemî, 963

⁵⁹ Esenlik yalnızlıktadır.

⁶⁰ Şeyh İlâhî, 285

⁶¹ Tâli'î, 648

⁶² Lâmi'î Çelebi, 748

⁶³ Muhyî, 792

⁶⁴ Mesîhî, 809

⁶⁵ Nişânî Beg, 874

ve mey ü sâza dem-sâlıkla geçirüp âhir rihlet eyledi.⁶⁶; Tarîk-i 'ilmde iken ferâgat ve bir zemân kuzât yanında ihtiyâr-ı niyâbet idiüp âhir Ulama Paşa'ya hâce olup anuñ yanında âhirete rihlet eyledi.⁶⁷; Merhûm sene hamse ve erbâ'în ve tis'ami'e şevvâliniñ ikinci günü rihlet eyledi, vedî'a-i rûhî teslim-i hâzin-i gencine-i rahmet eyledi.⁶⁸; Sene ihdâ ve erbâ'în ve tis'ami'ede rihlet etdi.⁶⁹; 'Azmi tâ ölince anuñ sâye-i devletinde istirâhat ve âkîbetanuñ zill-ı hîmâyetinde rihlet eyledi.⁷⁰; Ba'de'l-halâs çok sag olmayıp rihlet eyledi.⁷¹; Âhir sene tis'a ve selâsîn ve tis'ami'ede dâr-ı 'ukbâya rihlet eyledi ölince yine makbûl-ı ashâb-ı câh u celâl ve musâhib-i fuzalâ-yı ehl-i kemâl idi.⁷²; Akçası yüz oldukda koyunu biñ olmuşça hazz idiüp sene sütte ve erba'în ve tis'ami'ede âhirete rihlet eyledi...⁷³; Birkaç yıl anda kayd-ı hayâtda olup âhir dâr-ı âhirete rihlet itdi, derd-i pâdan belki cümle dâdan cânını râhat itdi.⁷⁴; Tab'ı halâvetden ve şî'ri belâgatden hâlî degüldür. Tokuz yüz altmış tokuzda rihlet itmişdür ki Celâl Beg'ün târihi sebkât itmişdür.⁷⁵

Vefat Eylemek

Bugün de kullanılan ve ölümü karşılayan ifadelerden birisidir. Âşık Çelebi bu ifadeyi on altı kez kullanmıştır ve rihlet eylemek ifadesinden sonra en çok tekrar edilen üçüncü ölüm ifadesi olmuştur.

Mülâzım iken vefât eyledi.⁷⁶; Sinni hudûd-ı sittinde kendü Çatalca'da seb'în ile kâzî iken Edirne'de sene semân ve hamsinde vefât eyledi.⁷⁷; Hâşimî ki mezkûr olsa gerekdür, Rûmili'nde anuñ kâzılığına varup hudûd-ı hamsîn ve tis'ami'ede anda vefât eyledi.⁷⁸; Fakr u fâka ve zecr ü 'anâ ile gâr u kürbetde vefât itdi.⁷⁹; Kesderye kâzısı iken sene semân ve hamsîn ve tis'ami'ede vefât itdi.⁸⁰; Seyr ü seyâhatde 'ömr geçirüp İstanbul'da sene selâse ve hamsîn ve tis'ami'ede fevt olup sene hamse ve erba'în ve tis'ami'ede vefât itdi.⁸¹; Sene isnâ ve seb'în ve tis'ami'ede ol mansıbdâ vefât itdi⁸²; ... âhir yine şehrinde âhirete gider; cihân kime vefâ itdi ki aña ider.⁸³; Hâlâ İvrace'de kâzî idi ki muhârrem sene erba'a ve seb'în ve tis'ami'ede vefât itdi.⁸⁴; Filibe'de yüz yitmiş akça ile kâzî iken sefer-i 'Irâkeyn'de sene ihdâ ve erba'în ve tis'ami'ede vefât itdi.⁸⁵; Medîne-i münevvere

⁶⁶ Nehârî, 904

⁶⁷ Servî, 977

⁶⁸ Sa'dî Çelebi El-Müftî, 984

⁶⁹ Selmân-ı Aydınî, 1000

⁷⁰ 'Azmi, 1069

⁷¹ Râhî, 1342

⁷² Refîkî, 1377

⁷³ Şâh Kâsım, 1415

⁷⁴ Şîrî, 1464

⁷⁵ Cenâbî Paşa, 493

⁷⁶ İlâhî, 354

⁷⁷ Bahârî, 435

⁷⁸ Derûnî, 514

⁷⁹ Hâtîfî, 528

⁸⁰ Vahyî-i Sâni, 557

⁸¹ Keşfî, 719

⁸² Mustafâ Çelebi

⁸³ Sûzî, 1007

⁸⁴ 'İşretî, 1084

⁸⁵ 'Alî, 1122

kâzîsı iken vefât iden Ahmed Çelebi'den mülâzımdur yine tahsîl-i 'ilm ü kemâle müdâvidür.⁸⁶; Anadolu'da bilâd-ı mu'azzamdan 'Antalya ve emsâline kâzî olup vefât itmişdür.⁸⁷; ...diyüp sûret-i hayretde halka-i hibretin ızhâr idüp dünyâ vü mâfihâdan ve bil'l-cümle mâ-sivâdan hayâtında rihlet ve sene semân ce hamsîn ve tis'ami'de Burusa'da vefât eyledi.⁸⁸; Ammâ bizümle hûşmendâne kelimât eyledi. Helâlleşüp vedâ' itdük iki günden soñra işitdük ki vefât eyledi.⁸⁹; Merhûm dahu Sultân Selîm'den soñra çok zemân geçmedin vefât itdi.⁹⁰; Ol mansıbdâ iken vefât itdi.⁹¹

Meşâ'irü's-suarâ'da yer alan bu örnekler daha önce de belirtildiği gibi ölümü doğrudan ifade eden cümlelerdir. Meşâ'irü's-suarâ metninin tamamı içine yerleşmiş olan bu cümlelerin çoğunun birbirinin tekrarı olduğu da ardı ardına sıralandığında daha rahat görülmektedir. Âşık Çelebi'nin çalışmanın ilk bölümüne konu edilen seksen dokuz biyografisine bakıldığında kullanılan ölüm ifadeleri şu şekilde sıralanmaktadır:

	Ölüm İçin Kullanılan Tabir	Tekrar Sayısı
1	Fevt Olmak	23
2	Rihlet Eylemek/ Kılmak	17
3	Vefat Eylemek	16
4	Ahirete İntikal Etmek	8
5	İrtihal Eylemek	5
6	Müteveffa Olmak	5
7	Ecel Ermek/ Eceli Yetmek	3
8	Ahirete Azim Olmak/ Gitmek	2
9	Mevti Vaki Olmak/ Mevt Olmak	2
10	Ömrü Ahir Olmak/ Ömrü Ahire Ermek	2
11	Aslına İntikal Etmek	1
12	Can Vermek	1

⁸⁶ Firdevsî, 1158

⁸⁷ Kâdirî, 1309

⁸⁸ Kadrî Efendi, 1315

⁸⁹ Rahîkî, 1352

⁹⁰ Şâh Mehemmedü'l-Kazvîni et-Tabîb, 1421

⁹¹ Cenâbî Paşa, 493

13	Dünyadan Gitmek	1
14	Ecel Önün Almak	1
15	Ölmek	1
16	Ömrü Fenaya Varmak	1

Bu sıralama, Âşık Çelebi'nin Meşâ'irü's-suarâ'da ölümü karşılamak için on altı farklı kavram kullandığını göstermektedir. Görüldüğü üzere Âşık Çelebi bazı kelimeleri çokça tekrar etmişken bazı ifadeleri sadece bir kere kullanmıştır. Meşâ'irü's-suarâ'da kişilerin ölümünü karşılamak için en çok fevt oldu ifadesi kullanılırken bunu rihlet eylemek/ kılmak ve vefat eylemek ifadeleri takip etmektedir. Tabloda görüleceği üzere altı ifade ise yalnızca bir kez kullanılmıştır. Türkçe olan ölmek ifadesinin ise yalnızca bir kere kullanılması da dikkat çekicidir.

Âşık Çelebi'nin bazı şair biyografilerinde bahsedilen şahısların ölümlerinin nasıl gerçekleştiğini de anlattığı görülmektedir. Âşık Çelebi eserinde Tulû'î'nin boğularak öldüğünü, Monlâ Lütfî'nin ve Kandî-i Müverrih biyografisinde İbrahim Paşa'nın katledildiğini yani idam edildiğini; Ârifî'nin gurbette köle olarak öldüğünü ve şehitlik makamına ulaştığını; Adnî'nin Yedikule zindanlarında uzun bir süre hapis yattığını ve akabinde idam edildiğini; Özrî'nin ise açılan bir reml falı üzerine ayın tutulacağı gün Rodos'a yapılacak sefer sırasında öleceğinin söylendiğini eserinde konu etmiştir. Bahsi geçen biyografilerdeki ifadeler doğrudan ölüm ifadesi olmamakla birlikte Âşık Çelebi'nin ölüm konusundaki tutumunu göstermesi açısından önem arz ettiği düşünülerek çalışmanın bu bölümünde kısaca temas edilmiştir. Bu konu ile ilgili cümleler aşağıda yer almaktadır.

Ba 'del- 'azl ol havâlîde Eşkum-nâm suda gark oldı fî senede.⁹²; Sultân Bâyezîd dahı katline rızâ virür. Sene tisa' ve tis'in ve semâniyede katl iderler.⁹³; Sene isnâ ve erbâ'in ve tis'ami'ede ki İbrâhîm Paşa-yı merhûm katl olunmuşdur....⁹⁴; Ehl ü evlâdından dūr, sümûm-ı gumûmla mahrûk u mahrûr ol diyârda fevt olup şehîd oldı.⁹⁵; Bu kadar kadr u câhdan soñra mazhar-ı gazab olup Yidi Kulle'de niçe gün habs iderler, âhir katl idüp telef-i nefis iderler.⁹⁶; Kendü vü remmâl Mustafâ ittifâk idüp ol seferde mevtin tasrîh iderler ve husûf-ı kâmer vâkı' olduğu gice fevt olacagın tahkîk ü tashîh iderler. Fi'l-hakîka ol'asrda fevti öyle vakı' olup ol ahşâm ay tutıldı. Kendü yatsudan soñra intikâl idüp sabâh şühedâ-yı Rodos'la medfûn ve genc-i nihân gibi mahzûn olur.⁹⁷

⁹² Tulû'î, 653

⁹³ Monlâ Lütfî, 731

⁹⁴ Kandî-i Müverrih, 1334

⁹⁵ Ârifî, 1033

⁹⁶ Adnî, 1057

⁹⁷ Özrî, 1064

Sonuç:

Âşık Çelebi, şairlerin hayatları hakkında bilgi verirken onların ölümlerini de mümkün olduğu kadar bu biyografilerin içerisinde okuyucuya aktarmıştır. Görüldüğü üzere Âşık Çelebi doğrudan ölümü karşılayan on altı kavram kullanmıştır. Bu kavramların bazıları birbirine yakın ifadelerdir. Fevt olmak, rihlet eylemek ve vefat etmek ifadeleri "ölüm"ü karşılamak için en çok kullanılan ifadelerdir. İkinci makalede konu edilecek olan ölüm tasvirleri de göz önüne alındığında çalışmanın Âşık Çelebi'nin edebî kişiliğinin daha iyi anlaşılması noktasında küçük de olsa bir katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Kaynakça:

- Bahadır, Savaşkan Cem. (2013), "Klasik Türk Şiirinde Bir Motif Olarak Ölüm Sonrası Aşk", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.2, Ankara, s. 273-294.
- Batıslam, H.Dilek. (2003), "Divan Şiirinde Âşık, Sevgili, Rakip Üçlüsü ve Ölüm", *Folklor/Edebiyat*, C.IX, S. XXXIV, Ankara, s.186-199.
- Cebecioğlu, Ethem. (2009), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul, Anka Yay.
- Devellioğlu, Ferit. (1999), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, Aydın Kitabevi.
- Doğan, Muhammet Nur. (2009), *Fuzûlî'nin Poetikası*, Yelkenli Yay., İstanbul.
- İsen, Mustafa. (1997), *Acıyı Bal Eylemek*, Akçağ Yay., Ankara.
- Kanar, Mehmet. (2000), *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul, Deniz Kitabevi.
- Kaplan, Yunus. (2010), "Divan Şiirinde Ölüm Karşısında Âşıkların İstekleri", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/3 Summer, s.3-20.
- Kılıç, Filiz. (2010), *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-suarâ (Şairler Tezkiresi)*, İstanbul Araş. Enstitüsü Yay., İstanbul.
- Kılıç, Filiz. *Âşık Çelebi Divanı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, www.kulturturizm.gov.tr
- Onay, Ahmed Talat. (1993), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Haz. Cemal Kurnaz, Ankara, T.D.V.Yay.
- Öztürk, Murat. (2012), "Mâtemin Keyfini Çıkarmak: Klasik Türk Şiirinde Ölümlere Duyulan Sevinçler", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/1 Winter, s. 1803-1823.
- Sami, Şemşeddin. (2002), *Kâmus-ı Türkî*, İstanbul, Çağrı Yayınları.
- Savran, Ömer. (2009), "Klâsik Siirimizde Ölüm Teması ve Ölümle İlgili Bazı Âdetler", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, S.2, s.170-188.
- Yeniterzi, Emine. (1999), "Divan Şiirinde Ölüm Dair Bazı Hususlar", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.5, Konya, s.115-139.